

Maria Aurèlia Capmany

Visat núm. 18
(octubre 2014)
per Isabel Graña

Maria Aurèlia Capmany (1918-1991) ha estat una de les intel·lectuals més lúcides i destacades de la Catalunya del segle XX. Provenint de les classes menestrals d'arrel catalanista va arribar a ser escriptora, pedagoga, actriu i directora escènica per vocació i tossuderia. Però també fou política i una important dona d'acció cultural per convicció i per responsabilitat. Enèrgica alhora que dialogant, va saber projectar la seva mirada crítica, entusiasta i engrescadora damunt d'un país que estimava apassionadament i sense reserves.

Capmany pertany a aquella generació d'escriptors educats en l'ambient liberal i progressista impulsat per la Segona República, que van veure enfonsar-se totes les seves expectatives després de la Guerra Civil, amb la derrota del bàndol republicà. Es llicencià en filosofia, i després d'un intent de prosseguir carrera universitària es decideix per l'ensenyament secundari. El seu repte inicial en aquell món de la postguerra, que no reconeixia com a propi i que rebutjà decididament, va ser reconstruir la pròpia identitat malmesa com a conseqüència d'uns fets històrics que la depassaven. L'escriptura va ser el mitjà que Capmany troba per provar d'entendre la realitat, com diu Niní, la protagonista de *Betúlia*: «escric això o tota altra cosa per adonar-me de, per captar aquesta realitat que fuig i que només em sembla autènticament real si la meva malgirbada lletra l'estampa en un paper».

Capmany es considerava escriptora per damunt de qualsevol altra cosa, i més concretament narradora. Inicia la seva carrera literària en un moment en què les prohibicions del règim franquista feien impossible tota projecció social dels escriptors, i l'edició de les seves obres, però la seva voluntat era rotunda, com ella mateixa va dir a Salvador Espriu el dia en què es conegueren: «Jo escriuré encara que el món s'enfonsi». El 1947 queda finalista del Premi Joanot Martorell, i en resulta guanyadora el 1948 amb la novel·la *El cel no és transparent*, prohibida per la censura i publicada el 1963, revisada i amb el títol de *La pluja als vidres*. Finalment aconsegueix publicar la primera novel·la, *Necessitem morir*, el 1952. Naixia així una escriptora que havia de canviar el paper de les dones en el panorama literari del moment, i que anys a venir passaria el testimoni a una nova generació d'escriptores, la dels anys setanta, per a la qual esdevé un referent indiscutible.

Fins a l'any 1965 Capmany fa compatible la dedicació a l'ensenyament secundari amb l'escriptura: *Ara, Tana o la felicitat* i *L'altra ciutat* són algunes de les primeres novel·les, temptatives a la recerca d'una veu narrativa pròpia, en les quals no dubta alhora de transgredir els pocs models existents, ja sigui amb els temes o amb la superposició i combinació de subgèneres novel·lístics. Les obres més madures es publiquen a final dels anys seixanta i en les dècades següents, com ara *Un lloc entre els morts*, *Vitrines d'Amsterdam* i *Lo color més blau*. La transgressió del gènere és també un fet en la

barreja de materials entre ficció i memorialística, com va fer en el conte primerenc *d'Arenys a Sinera*, que en certa manera ja preveu la que serà l'obra memorialística de Capmany, amb títols tan suggerents i evocadors com ara *Mala memòria* i *Això era i no era*.

La seva altra gran passió va ser el teatre, Capmany va ser «una dona de teatre» en tot el sentit de l'expressió, la seva primera obra, *Tu i l'hipòcrita*, va ser estrenada per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona el 1957. Però com a dramaturga dóna les obres més reeixides a partir de final dels seixanta, amb *Vent de garbí i una mica de por* i la sèrie de teatre de cabaret que va escriure a quatre mans amb el seu company sentimental, Jaume Vidal Alcover, per ser interpretada a La Cova del Drac, *Ca, barret! o varietats de varietats i tot és varietat*. També va fer d'actriu, d'escenògrafa, de directora, va traduir teatre i va fundar, juntament amb Ricard Salvat, l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, una rèplica evident al programa d'estudis escènics del règim, des d'on van aconseguir una gran difusió de l'obra de Salvador Espriu posant en escena muntatges com ara *La gent de Sinera* (1963) i *Ronda de mort a Sinera* (1965).

Malgrat la seva activitat frenètica Capmany va continuar escrivint fins pocs dies abans de la seva mort, va escriure més de vint-i-cinc títols entre novel·les i narrativa, una quinzena d'obres teatrals, més d'una vintena d'assajos sobre temes molt diversos (feminisme, història, crítica literària, política, cultura popular i sociologia), va fer algunes incursions en el món de la literatura infantil i juvenil, i tot això sense deixar de banda una intensa activitat professional com a traductora. El resultat és una obra personalíssima i de gran abast, que reflecteix la seva versatilitat i la influència dels temes que ocuparen la seva activitat literària, cultural o política. A més, Capmany té un lloc singular en la generació d'escriptors de la postguerra, els de l'anomenat exili interior, majoritàriament homes, entre els quals es mou amb una gran desimboltura. Com diria Perucho anys després: «Era una noia decidida. Em sembla que era la noia més decidida que havia conegut mai, amb conviccions i idees pròpies, que jo trobava exagerades».

Capmany sabé guanyar-se l'autoritat intel·lectual en una societat que havia reulat considerablement, i en què el nacionalcatolicisme imperant havia relegat altra vegada el paper de les dones al cenacle familiar. A la seva manera aconseguia transgredir els models masculins imperants, recomanava a les seves alumnes: «val més saber francès, anglès o rus, que si se us trenca una beta, sempre podreu fer-hi un nus». Com a narradora (*Feliçment jo sóc una dona, Cartes impertinents*), com a autora teatral (*Dones, flors i pitança i altres peces curtes*), Capmany sempre actua com a activista en defensa dels drets de les dones, recorre el país fent conferències i actes, escriu articles a la premsa i els primers assajos que es publiquen a Catalunya sobre el tema: *La dona a Catalunya, El feminisme a Catalunya, La Dona: dona, doneta, donota*, són alguns dels més celebrats. En conseqüència, quan la censura permet la publicació de la traducció d'*El segon sexe* de Simone de Beauvoir, Josep Maria Castellet li encarrega que faci el pròleg per a l'edició que es publica a Edicions 62, i el seu nom queda lligat per sempre més al feminisme català.

Maria Aurèlia Capmany fou una dona progressista, una activista cultural compromesa amb el seu temps, participà en entitats culturals diverses (Òmnium Cultural, Obra Cultural Balear i l'AELC), i fou presidenta del PEN Català de 1979 a 1982. Lluitadora tenaç contra la dictadura, participà també en activitats culturals clandestines durant els anys quaranta, tingué un paper públic destacat com a intel·lectual durant l'època de la transició. No sorprèn, doncs, que acabés la seva acció compromentent-se políticament amb el PSC, ja en període democràtic, acceptant el càrrec de Regidora de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, des d'on impulsà projectes tan importants com el de la ciutat del teatre del Mercat de les Flors, i exercí la direcció de publicacions de l'Ajuntament durant l'alcaldia de Pasqual Maragall.